

ЧЫНГЫС ХААН КИСТЭЛЭНИН КӨРӨӨЧЧҮ АРЫЙАР

Кулун тутар 12 күнүттэн сабалаан Россияға “Чынгыс Хаан кистэлэнгэ” киинэ премьерата дойду 300 куоратыгар сабаланна. Бу бэлиэ түгэни көрсө Москваға, Улан-Баторга, Иркутскайга, Кызылга, Санкт-Петербурга, Уфаға, Казанга пресс-көрдөрүү ыытылынна. Ол курдук Москватаағы көрсүһүүгэ киинэни онгорооччулары сэргэ бу бырайыакка үлэлэспит артыыстар — Голливудтан Кэрри-Хироюки Тагава, Олег Тактаров уонна Монголияттан Оргил Махаан кыттыыны ыллылар.

Саргылаана ДАНИЛОВА

Улуу полководец төрүт дойду-тутар — Монголияға премьерата ситиһилээхтик ааһан, Россия культураны киинин саалатыгар көрөөччү толору мустан, олор истэригэр Монголия правительствотын чилиэннэрэ, Улуу Народнай Хурал депутаттара, дипломаттар уо.д.а. сылдыбыттар. Иһитиннэрбиттэрин курдук, Монголия Наукаларын академиятын президэнэ М.Чадра бу киинэ монголларга үчүгэй өйдөбүлү үөскэтиэ, Чынгыс Хааны аан дойду историятыгар кирибитин курдук — улуу уонна үгүс өрүттээх личность быһыытынан көрдөрбүккүт диэн бэлиэтээбит. РФ Монголияға суһал уонна боломуочуйаалаах посол Борис Говорин Россия уонна Монголия норуоттарын культураға хардарыта сыһаннаһылар сайдарыгар бу киинэ суолталаабын эппит. Өскөтүн Москваға, европейскай хабааннаах эргимтэбэ, журналистар саҥа киинэни туттуна собус көрбүт, санааларын эппит буоллахтарына, Улан-Баторга икки күннэх премьерата кэннэ олохтоох политиктар, учуонайдар, интеллигенция саҥа киинэни үтүө санаалаах ылыммыттар.

Ол эрэри, биллэн турар, саҥа киинэ сүрэхтэниитигэр кимнээбэр да Саха сиригэр олохтоохторо кэтэспиттэрэ саарбаҥа суох. Бу историческай түгэни көрсө кулун тутар 7 күнүгэр куорат килбэйэр киинигэр “Сinema-center” саҥа кинотеатр үөрүүлээхтик аһылынна. Киинэ искусствотын таптааччыларга үтүө бэлэби предприниматель Дмитрий Федотов онордо. Кини бу өр сыл устата былааннаан киллэрбит бырайыагар “Алмаасэргинбаан” өйөбүл буолбут. Тутуу 2006 сылтан сабаламмыт уонна орубуна саҥа киинэ экранга тахсытыгар сөп түбэспит. Кинотеатр директора бэлиэтээбитинэн, Дальнай Востокка аан дойду таһымыгар эппиэттиир, аныгы технологиянан сэбилэммит бүтүн үс саалалаах бастакы цифровой кинотеатр буолар. Санатар буоллаха, республикаға бүтэһик кинотеатр 40 сыллаабыта (!) дьэндэйбит.

СР культураҥа, духуобунаска министрэ, саҥа киинэ режиссерэ Андрей Борисов манньк диэн эттэ: “Мин бу күннэргэ элбэх регионга сырытым, ол

эрээри бу курдук тупсабай кинотеатры көрбөтүм. Бу аата биһиги республикабыт культураны, экономикатын, духуобунанай сайдыытыт таһымын көрдөрөт”.

Саҥа кинотеатрга премьерата кэнниттэн бырайыак кыттыылаахтара бэйэлэрин санааларын үллэһиннилэр. Манна режиссер Андрей Борисов, продюсер Владимир Иванов, сүрүн оруоллары толорбут Тадарыкбай Ондар, Сюзанна Ооржак итиэннэ Степанида Борисова, Ефим Степанов кытыннылар.

Андрей Борисов: “Бу бырайыагы толкуйдуурбутугар албан аат уонна барыс ылыы туһунан санаабатахпыт. Биһиги Россия норуоттарын историческай өйдөбүллэрин сөргүтэр уонна сүтэрсэ сыспыт ситимитин холбуур соругу тутуспупт. Ол сиэринэн национальной республикалар бэрэстэбиитэллэрэ бэйэлэрин тустарынан этиэх-тынынах тустаахтара. Ол да быһыытынан өйдөбүл үөскээн, бу бырайыагы өйөөн кытыннылар. Киинэбэ артыыстар 9 тылынан кэпсэттилэр. Уопсайа 4,5 чаастаах лиэнтэни уһуллубут. Ол эрэри проакка 2 чааһа хабылынна. Айылҕаны кытта сибээстээх кыраһыабай кадрбыт сорбото кыайан кирибэтэ. Сорох геройдар сыһаннарын кизгник көрдөрбүтүт эмиз кыбыллыбата. Онон инникитин сериал онорорго матырыйаал балайда түмүлүннэ.

Биһиги киинэбитигэр кистэлэн информация, элбэх цитата сөҥө сылдыар. Ону көрөөччү биридэ эрэ буолбакка, хаста да көрөн өйдүө, ылыныа дии саныбын.”

Владимир Иванов: “Улан-Баторга итиэннэ Москваға биһиги учуонайдар санааларын ордук болбойбуптут. Ону кинилэр эмиз ити курдук бу киинэ биридэ эрэ көрүллэр буолбакка, хаста да билсэр хайаан да наада диэн себүлэспиттэрэ”.

Борисов киинэтигэр Чынгыс Хаан оруолун араас киинэлэргэ, театр сценатыгар оонньообут 13 артыыс кыттыыны ылбыт. Оттон режиссер Тадарыкбай Ондар оонньоутун бастыҥ буоларыгар эрэллээх. “Элбэх күндүл аастабына, бабар, киинэни умнуохтара, ол эрэри улуу полководец уобараһын Ондары кытта дьүөрэлээхтэрэ. Кини бу оруолугар диригинки кирдэ. Ангардас 30 кг. кестүүмү кэтэн уһулунна. Онон холооттоххо, дыопуоннар Чынгыс Хааннарыгар оонньообут артыыс биһиэхэ ыарахан ыйааһыннаахтан аккаастанан, пластмасса кестүүмү кэппитэ энергетикатыгар, туттарыгар-хаптарыгар дьайбыта”, — диир режиссер.

Режиссертан сүрүн оруолларга тобо Тыва артыыстарын оонньооттун диэн ыйытыга кини: “Сахалар талааннаахтар, ол эрэри кинилэр харахтарыгар алаас, оттон тувинцтарга истиэп кестөр. Манна дабаатан эттэххэ, маассабай эпизодка Тыва сылгыһыттарын кытыннарбыппыт. Хайдах оонньоохтаахтарын быһааран, эһиги улуу ураанхайдаргыт, аатырбыт Сүбэдэй сыдыаннарабыт диэн төрдүгүтүн-хаангытын уһугуннаран оонньоон диэбиккэ, сирэйдиин-харахтыын уларыйан, чиккэс ғына түһэн, оруолларыгар киридилэр, бэл, атынан кимэн кириилэригэр эчэйбэтэллэр ханнык диэн долгуйбуптут”.

Киинэни бастакынан көрбүт журналистар сүрүннээн киинэ табыллыбытын бэлиэтээтилэр. Олортон ОРТ канал журналиһа, биллиилээх режиссер Андрей И. этиитин билиһиннэрдэххэ, “Профессионал быһыытынан мин бу киинэни көрөн олус сөхтүм, уонна киинэни онорбут бөлөххө улахан махталбын биллэрэбин, сүгүрүйэбин. Мин Чынгыс Хаан туһунан киинэлэри билэбин, ол эрэри бу курдук чохчэ ис сүрэхтэн тахсыбыт үлэни көрбөтөбүм. Ол барыта хас биридди кадрга, хас биридди сөкүүндэбэ биллэн ааһар. Режиссер, оператордар, худуһунньуктар, артыыстар бары ис дууһаларын уурбуттара өтө кестөр. Онон бу киинэ культурнай, политической айымньы быһыытынан улахан суолталаах, сабыдыаллаах буолуоҕа”.

Саҥа киинэ чугастаабы улуустартан сабаланан сыһыа хоту улуустары хабан, Саха сиригэр барытыгар тарҕаныа. Санаа үлэстиитэ салбанар.